

חברה בתמורה

מבנים ותהליכים ביהדות החרדית

בנימין בראון

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

חברה בתמורה

מבנים ותהליכים ביהדות החרדית

בנימין בראון

A Society in Motion: Structures and Processes in Ultra-Orthodox Judaism
Benjamin Brown

עריכת הטקסט: יהושע גרינברג
התקנת המקורות: דפנה לביא
מפתוח: רחל יורמן
עיצוב הסדרה והעטיפה: סטודיו תמר בר־דיין
ביצוע גרפי: אירית נחום
הדפסה: גרפוס פרינט, ירושלים
התצלום על העטיפה: פלאש 90

הספר ראה אור בסיוע מועצת הפיס לתרבות ולאמנות

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר ידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 9-316-519-965-978 ISBN

© כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לדמוקרטיה (ע"ר), 2021
נדפס בישראל, תשפ"א/2021

© הזכויות לשירו של מרטין דוידסון "בני ברק, בני ברק" שייכות למחבר ולאקו"ם

המכון הישראלי לדמוקרטיה
רח' פינסקר 4, ת"ד 4702, ירושלים 9104602
טל': 02-5300888
אתר האינטרנט: www.idi.org.il

להזמנת ספרים:
החנות המקוונת: www.idi.org.il/books
דוא"ל: orders@idi.org.il
טל': 02-5300800

כל פרסומי המכון ניתנים להורדה חינם, במלואם או בחלקם, מאתר האינטרנט.

המכון הישראלי לדמוקרטיה

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא מוסד עצמאי א-מפלגתי, מחקרי ויישומי, הפועל בזירה הציבורית הישראלית בתחומי הממשל, הכלכלה והחברה. יעדיו הם חיזוק התשתית הערכית והמוסדית של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, שיפור התפקוד של מבני הממשל והמשק, גיבוש דרכים להתמודדות עם אתגרי הביטחון מתוך שמירה על הערכים הדמוקרטיים וטיפוח שותפות ומכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית רבת הפנים.

לצורך מימוש יעדים אלו חוקרי המכון שוקדים על מחקרים המניחים תשתית רעיונית ומעשית לדמוקרטיה הישראלית. בעקבותיהם מגובשות המלצות מעשיות לשיפור התפקוד של המשטר במדינת ישראל ולטיפוח חזון ארוך טווח של תרבות דמוקרטית נכונה לחברה הישראלית ולמגוון הזהויות שבה. המכון שם לו למטרה לקדם בישראל שיח ציבורי מבוסס ידע בנושאים שעל סדר היום הלאומי, ליזום רפורמות מבניות, פוליטיות וכלכליות ולשמש גוף מייעץ למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב.

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא זוכה פרס ישראל לשנת תשס"ט על מפעל חיים – תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה.

הספר רואה אור בסדרת "חרדים בישראל", בעריכת גלעד מלאך.
הדברים המובאים כאן אינם משקפים בהכרח את עמדת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

ליהואש,

"הוצק חן בשפתותיך על כן ברכך אֱלֹהִים לְעוֹלָם,
... הִדְרֶךָ צֶלַח, רֶכֶב עַל דְּבַר אֱמֶת"

באהבה ובציפייה לבאות,

מאבא

9	פתח דבר
	פרק ראשון
11	חברת הלומדים: הכלכלה החרדית
	מקורותיה של חברת הלומדים (12); שנות השבעים: התחזקותה וגידולה של חברת הלומדים (18); משנות התשעים ועד היום: סדקים וניצני תמורה (23); המאבק על הלגיטימציה (35)
	פרק שני
43	הפוליטיקה החרדית: יהדות התורה, ש"ס ומפלגות אחרות
	אגודת ישראל ותנועות חרדיות אחרות (43); ש"ס וסוד כוחה (53); יהדות התורה המאוחדת (58); אתגרים קטנים מן הצד (63); שולחים ושולחים: בין ה"גדולים" לעסקנים (68)
	פרק שלישי
73	החינוך החרדי: בנים ובנות, אשכנזים וספרדים
	חינוך הבנים (76); חינוך הבנות (98); פילוגים ואפליה (103)
	פרק רביעי
115	הנשים החרדיות: פרנסה, קריירה ובניית בית של תורה ויראת שמיים
	מעמד האישה בחברה החרדית (115); האישה החרדית כסאפר־וומן: פרנסה, ילודה ודאגה לבית גם יחד (117); פמיניזם חרדי? ממש לא, ובכל זאת (123)
	פרק חמישי
139	התקשורת החרדית
	עלייתה של העיתונות החרדית הממסדית־מפלגתית (140); תחילתה של התמורה: יתד נאמן (147); עלייתה של העיתונות הלא־ממסדית (155); מודעות קיר ועלוני שבת (161); אינטרנט חרדי (163); רשתות חברתיות (170)

179	פרק שישי הפריסה הגיאוגרפית של החרדים
	ירושלים ובני ברק: נוכחות חרדית שורשית והתבססות גוברת (181); מרחבים חדשים: ההתיישבות החרדית ביהודה ושומרון (192); התפתחותן של הקריות החסידיות בישראל (195); ליטאים, ספרדים ובעלי תשובה (202); מגמות (206)
209	פרק שביעי החוזרים בתשובה
	השלב החלוצי: פעילותה של חסידות חב"ד לאחר השואה (211); השלב האינטלקטואלי: תנועת התשובה לאחר מלחמת ששת הימים (213); השלב העממי: בהנעת החרדיות הספרדית (223); משברי הדור הראשון והשני (233); שלב ה"מתקרבים" וה"מתחזקים" (248)
253	פרק שמיני הנושרים החוצה והנותרים בפנים: יוצאים בשאלה ו"אנוסים"
267	פרק תשיעי שוליים ועבריינות בחברה החרדית
	נוער השוליים: השבבניקים (269); עבריינות מין בחברה החרדית (279)
287	פרק עשירי היצירה החרדית (א): למדנות והלכה
	למדנות הלכתית (288); הלכה: שאלות ותשובות (שו"ת) (305); הלכה: ספרי פסקים (321)
327	פרק אחד עשר היצירה החרדית (ב): השקפה, מוסר, חסידות, קבלה והיסטוריה
	השקפה: ההתמודדות עם השואה כמקרה מבחן (327); מוסר (342); הגות חרדית על-מגדרית (366); הספרות החסידית (374); קבלה (389)
397	סיכום ופרספקטיבה
	מה ראינו ומה למדנו? (397)
405	אחרית דבר
407	רשימת המקורות
449	מפתח
iii	Prologue

פתח דבר

ספר זה הוא במידה רבה המשך לספר קודם: "מדריך לחברה החרדית: אמונות וזרמים". בעוד הספר הראשון עוסק בקבוצות העיקריות בחברה החרדית, בהבדלים בגישתן הדתית ובשאלות מרכזיות בהשקפה החרדית, הספר הנוכחי עוסק במבנים ובתהליכים, דהיינו במערכות הארגוניות ובמוסדות שדרכם פועלת היהדות החרדית, בתופעות חברתיות ותרבותיות בה (לרבות היצירה התורנית) ובתמורות העוברות עליה בעשורים האחרונים. בתחילה תכננתי לפרסם את שני הספרים כשני כרכים של אותו ספר, אבל בסופו של דבר, בשל סיבות שונות, הוחלט שהם יופיעו כחיבורים נפרדים. באופן גס אפשר לומר שהספר הקודם רעיוני יותר והספר הנוכחי חברתי יותר, אבל חלוקה גסה מעין זו תחטא למורכבות שאני מבקש להציג כאן.

קיומם של שני הספרים זה לצד זה מעלה כמובן את השאלה הנצחית: איזה מן הכוחות הוא הקובע באמת את דרכה של היהדות החרדית? האם יש להבין את החברה החרדית במונחי אמונותיה והשקפת עולמה – בין המנוסחות בין המובלעות – או שמא מבעד להקשרים הממסדיים את פעולתה מבחינה חברתית? במילים אחרות, האם החברה החרדית מעניינת יותר כסוגיה תיאולוגית, או שמא כסוגיה סוציולוגית? קרל מרקס העמיד את השאלה באופן החד ביותר כשקבע שההוויה היא הקובעת את התודעה ולא ההפך. אינני רוצה להיכנס לשאלה עקרונית זו במסגרת הנוכחית, ולו משום שאינני רוצה להפחיד את הקורא כבר בעמודו הראשון של הספר. רק זאת אומר בקצרה בלי שאידרש לטיעונים ולהוכחות, שהנחת המוצא של צמד הספרים דנן היא שלשני הגורמים כאחד עוצמה רבה. החרדים, כמו כל קבוצה אחרת של בני אדם, מעוניינים בהגשמת צרכים אישיים וקבוצתיים ופועלים לשימור אינטרסים חברתיים, אבל הם גם קבוצה המתייחדת באמונות ובערכים אשר הם לעתים קרובות חלק בלתי-נפרד מזהותם, וממילא גם נוטלים חלק בקביעת דרכם. כל הסבר המבקש להעמיד בני

אדם על צרכים ואינטרסים בלבד חוטא כנגד עובדת חיים פשוטה: אם ניקח שני אנשים בעלי אותם צרכים ואותם אינטרסים ונעמידם מול דילמה מעשית דומה, ייתכן מאוד שהם יבחרו לנהוג באופן שונה.

אזהרה זו בדבר כוחם המוגבל של הסברים סוציולוגיים הולמת וראויה דווקא בספר המוקדש להבהרת ההקשרים החברתיים הרחבים יותר הממסדים את פעילות החברה החרדית. מי שיקרא ספר זה וייצא עם המסקנה שבחברה החרדית הכול הוא מבנים ותהליכים, יטעה. אבל גם מי שיקרא את הספר הקודם ויסבור שהכול אמונות וזרמים יטעה גם הוא. היבטים רבים בדרכה של החברה החרדית נטועים בהקשרים חברתיים. יש לקרוא אפוא את שני החיבורים באופן צמוד כמי שמרכיבים יחדיו את עולמה של החברה החרדית. האמונות והתהליכים החברתיים הם בבחינת "באין כאחד", ושילובם יחד מעניק את המבט המורכב הנדרש כדי להשקיף על כל קבוצה חברתית, ובכלל זה גם על היהדות החרדית.

הספר מעודכן עד לקיץ 2020. משבר הקורונה, שפקד את ישראל בתחילת 2020, העלה שאלות חדשות בנוגע לחברה החרדית. החרדים, לפעמים בעקבות הוראות מנהיגיהם הרוחניים, פיגרו ביישום הנחיות הממשלה בכל הנוגע למגפה ושילמו על כך ביוקר: אחוז התחלואה והתמותה בריכוזים החרדיים היה גבוה במיוחד, והוטחו בהם האשמות מכלילות מעל גבי כמות תקשורתיות. היו גם מי שציפו שהדבר יגרום למשבר אומן בין החרדים למנהיגיהם. כאמור, ספר זה אינו דן בניתוח המשבר ותוצאותיו, אולם ארשה לעצמי להעריך שפרשת הקורונה לא תשנה באופן מהותי את יחסם של החרדים למנהיגיהם: ברוב המקרים, מי שהיה ממילא ספקן יצא ספקן יותר, ומי שלא היה לו כל פקפוק ב"אמונת חכמים", מן הסתם לא חדל מאמונתו זו. אני נוטה לסבור שאם אכן יגרום משבר הקורונה לשינוי ולטלטלה בחברה החרדית לא תהיה זו הביקורת על תפקוד המנהיגים במגפה אלא המשבר הכלכלי הצפוי בעקבותיה, דווקא לאחר ההתגברות עליה.

A Society in Motion

Structures and Processes in Ultra-Orthodox Judaism

Benjamin Brown

Text Editor (Hebrew): Yehoshua Greenberg
Bibliography: Dafna Lavi
Index: Rachel Yurman
Series & Cover Design: Studio Tamar Bar Dayan
Typesetting: Irit Nachum
Printed by Graphos Print, Jerusalem

Cover photo: Flash 90

ISBN 978-965-519-316-9

No portion of this book may be reproduced, copied, photographed, recorded, translated, stored in a database, broadcast, or transmitted in any form or by any means, electronic, optical, mechanical, or otherwise. Commercial use in any form of the material contained in this book without the express written permission of the publisher is strictly forbidden.

Copyright © 2021 by the Israel Democracy Institute (RA)

Printed in Israel

The Israel Democracy Institute

4 Pinsker St., P.O.B. 4702, Jerusalem 9104602

Tel: (972)-2-5300-888

Website: en.idi.org.il

To order books:

Online Book Store: en.idi.org.il/publications

E-mail: orders@idi.org.il

Tel: (972)-2-5300-800

This book is being published as part of the series "The Ultra-Orthodox in Israel" (ed. Gilad Malach).

The views expressed in this book do not necessarily reflect those of the Israel Democracy Institute.

All IDI publications may be downloaded for free, in full or in part, from our website.

Prologue

This book deals with the structures and processes of Haredi (ultra-Orthodox) society in Israel. By “structures” I mean all of the systems and institutions, both formal and informal, through which the Haredim function in the world, including the economy, politics, the media, the family and gender, education, passages into and out of the community, deviancy, and culture. In almost every one of these areas the Haredim have created mechanisms that are hard to describe in the terminology of political theory. On the one hand, we can see the Haredi social system as a “state within a state” (if we purge this term of its antisemitic connotations): Haredi society has its own leadership, its own symbols, a substantially separate sense of identity (not all of its branches but many of them), and an educational system almost free of external supervision. All it lacks are security services. But it has no need for an army because it does not wage shooting wars; and as for law enforcement (police, bailiff’s office) it has its own versions, which operate chiefly by means of powerful mechanisms of social pressure and social dependence. All the same, these trappings of sovereignty are intimately linked to the power structures of the larger state. The Haredi economy is heavily subsidized, and were it not for the oxygen it receives from the state (and to some extent from philanthropy) it would soon be at death’s door. Ultra-Orthodox politics would be totally different were it not involved with the Knesset, ministries, and local authorities. Ultra-Orthodox education, despite its ostensible independence, depends on the state not only economically but also with regard to occupational training programs, both for women (who have always had a high employment rate) and men (whose employment rate was very low but is now showing an uneven

increasing trend). Even the Haredi media would be radically different were they not indirectly linked to the Israeli public space, to which they react constantly. Thus Haredi Jewry poses a conceptual challenge to political theory: neither sovereignty nor an absence thereof, and not even autonomy, and certainly not in the conventional sense of that term. Instead of the binary categories of sovereignty, the philosophical heritage of Hobbes and his successors, we must allow room for a more nuanced idea based on *degrees* of sovereignty. On such a scale, Haredi Jewry would rank somewhere below the midpoint but not too close to the bottom.

So much for the structures—what about the processes? Here too the matter is rather complex. Ultra-Orthodoxy is a conservative society, whose *raison d'être* is preserving the tradition of the fathers and holding back the tide of modernity wherever it poses a threat. It is true that the slogan “anything new is forbidden by the Torah” is chiefly the watchword of the ultraconservative Hungarian wing; but other circles, too, which have not adopted such an extreme position, have always known that they are fighting a rearguard action to defend the past. Nevertheless, no human society can exist in a perpetual standstill; at some point every culture will undergo change and transformation. Ultra-Orthodox society is no exception; much of what it is trying to preserve is in fact the product of a revolution: not a drastic or dramatic revolution, certainly not a revolution like those that rocked traditional Judaism in previous centuries, such as Hasidism and the Musar movement. The first of these sent shock waves through Eastern European Jewry but eventually became institutionalized and fully Orthodox, while the latter had a decisive influence on the yeshiva world and Torah study and left its mark on more prosaic matters such as the standard attire of the *Litvish* (“Lithuanian”—i.e., non-Hasidic) sector. The truth is that even the ultraconservative Hungarian model incorporates changes from the traditional halakhah that preceded the crisis of modernity. As Prof. Jacob Katz, a pioneer of

the scholarly academic study of Haredi Judaism, perceptively observed (in an unpublished lecture), the slogan “anything new is forbidden by the Torah” was itself an innovation. The Israeli version of Haredi Judaism, too, was born as a revolution: the transformation of Haredi society into a society of scholars is the ultimate Jewish revolution, given that at no time and in no place in history of the Jewish people has there been an entire society that devoted itself exclusively to Torah study and exempted its men from the obligation of supporting their families. Ultra-Orthodoxy continued to change even after the emergence of the society of scholars. Almost every leading *Litvish* rabbi and Hasidic rebbe guides his flock in a different direction than his predecessor did. The differences are not only in fine distinctions. Change continues to roil the entire Haredi community. At some point the Haredim abandoned the purely defensive stance and launched processes to bring others back to strict observance. They switched from political passivity to involvement when they joined the first Likud coalition. The sector upended its internal balance when it almost totally obliterated the pro-Zionist Poalei Agudat Yisrael party. During the last decade or two the Haredim have begun to experience additional changes, manifested in a gradual and hesitant opening to Israeli society; this has spawned a fierce and belligerent reaction. The bottom line is that within a very short time Haredi society has changed in many ways, whether willingly or unwillingly.

Does this mean that Haredi Judaism is not preserving the past? Not at all. There is no doubt that it is doing so more than many other groups within Judaism; and from its own perspective, these changes are merely means to preserve the essential content—even if in the end they turn it into something different from that old-time Judaism (Israel Bartal and Immanuel Etkes believe that this is in fact the essence of Orthodoxy). Here I am reminded of the brilliant *mot* uttered by the dean of the Ohr Sameyach yeshiva in New York, Rabbi Nota Schiller. In an interview with an American journalist he repeated the Haredi slogans about preserving

the old traditions unchanged and so on. The journalist refused to accept this bill of goods and objected that there is no society anywhere in the world that never changes; to which Rabbi Schiller responded with a fierce partial confession: "We change enough to remain the same."

Despite the brilliance of this retort and its justification to some degree, we should treat it with a proper dose of criticism. We can ask whether it is truly possible to draw a clear-cut distinction between inner content and external means, especially according to the Haredi worldview itself. But even if we accept the division into content and means, the truly difficult question is to what extent this statement is grounded in reality. Those who know the ways of Haredi society from close up have often felt that it spares no effort to preserve the means, while sometimes undercutting the essential content. The immense energies invested in defending the institutions sometimes work to the detriment of the values they are meant to protect. Thus we find that a society that aspired to bring all those loyal to the Torah under its wing has created a harsh and discordant ethnic polarization; a society that the newly religious had perceived as exemplary does not do a good job of absorbing these newcomers; a society whose foundations are the sublime value of dedication to the life of the spirit has reduced its members to a situation in which they must be constantly running after material resources and sometimes even get caught up in activities that are not compatible with halakhah in order to acquire them. To this we should add that a society whose educational system places such emphasis on expressing gratitude for every small favor is not willing to adopt the same attitude towards the state in which it lives and which has assisted it so profusely. Many (but not all) Haredim view the state as if it were the Gentile estate owner whose wrath one must avoid, rather than an agent essential for a sound social order in which all are partners.

These phenomena did not emerge because the Haredim are bad people or because Haredi society is hypocritical. In certain respects Haredi

society was and remains exemplary—not in scare quotes or ironically. This applies especially to everything related to its internal solidarity, its charitable institutions, the powerful motivation it instills in its young men to display excellence in Torah study, the strong family and community bonds, and, above all, its principled commitment to the Torah as standing above every other consideration, a commitment that sometimes attains true spiritual depth. What is more, the society of scholars was conceived and born of a sincere and idealistic fervor to rebuild what had been destroyed and to construct in Israel (as well as in the West) the Torah world that had been wiped out—a world that the Haredim see as the crux of the existence of the Jewish people. The rough spots that have surfaced over the years are not due to fundamental flaws. Some may assert that history teaches that every society that sought to turn an ideal for individuals into the hallmark of the collective has always failed. Ultra-Orthodox society avowedly aspired to create a world in which “all your sons are students of the Lord” (Isa. 54:13)—and this is an impossible challenge. Still, it is very difficult to dismiss Haredi society as a failure. Most of its men do indeed study Torah, some of them with great zeal. Far fewer leave the fold than abandon the religious Zionist sector. Its crime rate, too, is low. Some may say that these achievements have been purchased at the cost of a strict social regimentation that severely limits the individual’s freedom of choice. From the perspective of Haredi Judaism, though, there is nothing wrong with this and it is certainly not a failure, because the fear of heaven takes precedence over freedom, and certainly over freedom as it is understood by Western culture.

To a large extent, the rough spots were produced by Haredi society’s difficulty in dealing with its growth and success. What is more, the Israeli branch of Haredi Judaism is an excellent example of a religious revival movement, if we accept the definition that this means a movement that motivates a group of people to effect a change in their way of life, a change in which they deviate from the norms of routine religion in

order to achieve what they perceive as a higher spiritual level. In fact, the Haredi revolution has chalked up a number of achievements. (1) For the first time in Jewish history, a large group of young men gave up the idea of occupational advancement, economic well-being, and self-realization, and decided to live modestly and devote themselves to Torah study even after marriage. (2) For the first time in Jewish history, a sizeable group decided to follow the most esteemed rabbis not only in religious matters but in every area of life. (3) For the first time since the advent of the crisis of modernity, not only has Orthodoxy successfully defended its borders, it has been able to extend them and attract new adherents. If this is not a religious revival movement, I do not know what the term means.

But religious revival movements, too, do not preserve their ardent fire forever, and can be seen to pass through five stages of development. (1) growth; (2) struggle and consolidation; (3) flowering and triumph; (4) routinization and normalization; (5) nostalgia and romanticizing of the past (even by its former opponents). In Israel, Haredi Jewry has progressed through the first three stages with great energy. Like many religious revival movements, the stage of routinization arrived in its third generation. This is a difficult stage, in which the ardor of construction and creation yields to the need to preserve what exists, to maintain it and to patch up the spreading cracks in the structure. Religious revival movements meet this challenge with varying degrees of success. This challenge is especially difficult for Haredi Judaism, because of the conservatism that hinders adaptation to change, because it does not like to criticize itself aloud, and chiefly in light of its success in the earlier stages. The institutions it built sometimes seem to be like monsters that have risen up against their creators.

With these problems in the background, signs of crisis have begun to appear in recent decades: the rabbis' control of the public is waning, more and more individuals are leaving the fold and doing so more vocally, the voices calling for change are growing stronger, the percentage

of young men who elect to serve in the Israeli armed forces is rising, the percentage of those who acquire a secular academic education is climbing, and exposure to the internet and the temptations of modern culture is becoming more widespread. In reaction to these trends, the voices that demand fanatic preservation of the old are also growing louder. The battle against the modernizers known as the “new Haredim” is taking shape. The result of these tendencies is to make the internal fissures deeper and more pronounced.

The picture painted here is one of an emerging crisis. But there is no need to deliver a eulogy for Haredi society. Many religious movements have experienced crises, and the crisis of the third generation is almost inevitable. Not every crisis ends in a final collapse. While there are movements that prove unable to navigate the shoals and founder, others pass through peacefully. Some movements even emerge fortified and stronger. There is no reason to assume that Israeli Haredi Judaism will be one of those that die. Not only is it sufficiently large and robust; it has also demonstrated that its pragmatic ability to adapt is greater than it seems—both to itself and to outside observers. There are many vital forces within Haredi society, many talents, and much good will that can help it steer past the stage of routinization. When it emerges it will be different, more open and diverse than it was, having developed tools and behavioral patterns that can absorb this openness and diversity. There is no reason to assume that it will totally sever its continuity with its past.

בעשורים האחרונים החברה החרדית עוברת תמורות ניכרות בכמה היבטים מכריעים: גברים חרדים רבים יותר יוצאים לעבוד; החינוך החרדי הולך ומתגוון, ובשוליו מתרבים דגמים פתוחים יותר; התקשורת החרדית נעשית חופשית יותר, אם כי עדיין כפופה למנגנוני לחץ לא מעטים; האישה החרדית מודעת יותר למקומה בביסוס הסדר החברתי הקיים; האפליה העדתית צפה ביתר חריפות; החוזרים בתשובה תופסים בהדרגה את מקומם כמגזר עצמאי למחצה; היוצאים בשאלה מתרבים, וכך גם הנוער הנושר, המידרדר לא אחת למעגל העבריינות; וההתיישבות החרדית בפריפריה הופכת למנוף התפתחות באזורים החדשים, אך במקרים מסוימים גם למוקד של מתיחות. בד בבד מסתמנות תמורות ביצירה החרדית: גוונים חדשים בלמדנות ההלכתית, ובעיקר בפסיקה ההלכתית, ויריעה הולכת ומתרחבת של ספרי הגות ומחשבה מוסיפים תוצרים חדשים לארון הספרים היהודי התורני.

כדרכה של חברה שמרנית, שום תמורה מן התמורות הללו אינה מתרחשת במהירות, ובוודאי לא בתנופת התלהבות מהפכנית. החרדים משתנים רק "בדיעבד", כשאין ברירה, ומי ששואפים לשינויים "לכתחילה", מתוך עמדה אידיאולוגית, נפלטים בדרך כלל ממעגל הלגיטימיות, או לכל הפחות נעשים חשודים. ואולם גם הם משתנים, כי אחרת אי אפשר.

השינויים האלה אינם נוגעים רק "להם". ככל שהיהדות החרדית מתחזקת מבחינה מספרית, חברתית ופוליטית, כך השינויים שקורים "אצלם" נוגעים לכולנו. בשינויים הללו יש להתבונן, מצד אחד, במבט מפרק, הבוחן כל חתך לעצמו, ובה בעת, מן הצד השני, גם במבט מרוכז, המלכד את כל החתכים לתמונה שלמה. את זאת מבקש הספר הנוכחי להשיג. לאחר שהספר מדריך לחברה החרדית הציג את הגוונים הקבוצתיים ואת ההשקפות השונות שביהדות החרדית, בניגוד לדימוי השחור-אחיד שלה, הספר שלפנינו מציג את הדינמיות המאפיינת חברה זו, הפעם בניגוד לדימוי הקפוא והמאובן שלה. גם ספר זה, כקודמו, כתוב במתודה אקדמית, המבססת את הטענות על נתונים, ועם זה מנוסח בשפה קולחת ושווה לכל נפש, בלא צורך בידע מחקרי קודם.

פרופ' בנימין בראון הוא עמית מחקר במכון הישראלי לדמוקרטיה ומלמד בחוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים. הוא עוסק ביהדות החרדית לגווניה, ובעיקר ביצירתה התורנית: הלכה, הגות, מוסר, חסידות והשקפה. מספריו: החזון איש: הפוסק, המאמין ומנהיג המהפכה החרדית (2011); תנועת המוסר הליטאית: אישים ורעיונות (2014); מדריך לחברה החרדית: אמונות וזרמים (2017); כספינה מיטלטלת: חסידות קרלין בין עליות ומשברים (2018).

מחיר מומלץ: 96 ש"ח

מרץ 2021

www.idi.org.il

מסת"ב: 9-316-519-965-978

0 4500001203 5
דאנאקוד 450-1203